

הינקמן

ארנסט טולר

עיבוד: פרנסואה ג'וקס

עברית: אהובה ליאון

תמונה ראשונה

ארנסט טולר

גרמניה, גרמניה
מעל לכל

(חדר מגורים של משפחת פועלים בו נמצא גם המטבח. הינקמן נכנס. באגרופו הוא מחזיק חפץ קטן. הוא מביט בו כל הזמן, גרטה אשתו עסוקה ליד הכיריים).

גרטה: הבאת את הפחמים מאמא? (הינקמן שותק) — יוהאן! ... שאלתי אותך אם אמא נתנה לך פחמים? ... תענה לי... נו באמת. יוהאן, תענה לי... באמת... אתה רוצה שגשמש בעץ של המיטה כדי להסיק את התנור?

הינקמן: (מביט בציפור קטנה שבידו) איזו חיה חמודה! הלב שלה דופק... אני מרגיש אותו דופק בין האצבעות שלי... וחושך לה... חושך גמור... לילה תמיד.

גרטה: מה יש לך ביד? הינקמן: ציפור קטנה. יצור חי כמוך וכמוני... והיא שמחה לחיות. טרי לי לי... טרי לי לי... לא שמעת אותה כל בוקר? ... טרי לי לי... היא היתה כל כך שמחה לראות אור יום... ועכשיו... הגעתי בדיוק ברגע שהיא דקרה לה את העיניים במסרגה מלובנת.

גרטה: מי? הינקמן: האמא שלך. האמא הנחמדה שלך. אמא שדוקרת עיניים של ציפור במסרגה מלובנת, מפני שכתבו באיזה עתון מטופש שציפורים עיוורות שרות הרבה יותר יפה, ... זרקתי לה את הפחמים בפרצוף והסתלקתי. ואת יודעת גרטה, פתאום חשבתי משהו שזיעזע אותי... אולי גם אני הייתי עושה דבר כזה... לפני שזה קרה לי... הלא לפני כן לא היה שום ערך בעיני לסבל של ציפור... ציפור... מה זה בכלל... מולקים לה את הראש, שוחטים אותה, יורים בה. מה זה חשוב? כשהייתי בריא, כל זה נראה לי טבעי. אבל עכשיו, שאני... שאני... אני מרגיש אחרת... אני מרגיש שזה דבר מזועזע. שזה הרצח שלנו-עצמנו... אבל כל זה היה לפני כן... לפני כן... (הפסקה) אדם בריא הוא כזה מין עיוור.

גרטה: מה קרה? הינקמן: תארי לך אמא שמנקרת עיניים ליצור חי. אני לא יכול להבין את זה. אני אף פעם לא אבין דבר כזה. (גרטה יוצאת)

ציפור חמודה שלי, קטנה שלי... איך שהם סידרו אותנו, את שנינו. ואנשים עשו את זה... אנשים שקוראים לעצמם בני אדם. (הוא קורא): גרטה! גרטה! היא יצאה... שיעממו אותה. אני אמצא כמה פרורים... כלוב... כלוב? ... כן. כדאי שנראה לה למנוולת הזאת, מה שהיא עשתה... לא. לא כלוב. אני לא רוצה להיות אכזר כזה, אני רוצה להיות בשבילך הגורל. גורל עם רחמים. לא כמו הגורל שלי. (הוא יוצא לרגע וחוזר לאחר שהרג את הציפור) כתם דם על הקיר... כמה נוצות שהתעופפו... וזה הכל... סוף... נגמר. גורל עם רחמים... אם לפני כן היו מראים לי משהו כמוני, אני לא יודע מה הייתי עושה. אולי הייתי צוחק? צוחק...

גרטה: (נכנסת, מסתכלת בהינקמן, נאנחת ובוכה) אלוהים! אלוהים! הינקמן: מה קרה? למה את בוכה? למה? — מפני שאנשים היו מראים עלי באצבע לו היו יודעים? כאילו אני איזה ליצן? רק משום שכדור ארוך עשה אותי נכה לכל החיים? את מתביישת בי, נכון? ... הכל מתדרדר. (ברוך) למה את בוכה? אני מוכרח לדעת למה.

גרטה: אני... אני אוהבת אותך. הינקמן: את באמת אוהבת אותי, או שאת רק מרחמת עלי? גרטה: אני אוהבת אותך.

הינקמן: אני חושב לפעמים... אני לא יודע איך להסביר לך... קחי למשל כלב... כלב שחי כל חייו בבית אדוניו. שיחכו איתו כשהיה קטן. השתעשעו בו. זה היה כלב טוב... נאמן. וכשהכאיבו למישהו בבית — כאב לו. פתאום חלה בצרעת. והשיער שלו מתדלדל. העיניים זולגות. הוא מגעיל. אבל זוכרים לו את הימים ההם, כשהיה מביט בך בעיניים טובות, אנושיות, בימים שלא היה לך חשק לחיות... אז כמוכן שעכשיו, קשה לחסל אותו... נותנים לו להסתובב בבית... סובלים אותו... ואפילו אם הוא עולה על המיטה!!... גרטה, האם אני כמו הכלב הזה? גרטה: אני כבר לא יכולה יותר... אני לא יכולה... אני אקח חבל ואתלה את עצמי... אני כבר לא יכולה לסבול יותר.

הינקמן: (נבוך) אבל גרטה, מה יש לך? מה יש? לא עשיתי לך שום דבר, אני אבוד. אני מחלה פנימית, סודית. מריונטה שמשכו בחוטים שלה, עד שהם נקרעו. מהקצבה שנותנים לנו אי אפשר לחיות ואי אפשר למות. זה פחות

מדי בשביל לחיות ויותר מדי בשביל למות. גרטה, אני לא יודע מה לעשות. הייתי מסוגל לבגוד בחברים שלי ולעבוד כשהם שובתים, אם הייתי יודע שאת... אם לא היה חונק אותי פה משהו... את רואה? פה. כמו חופן של סיכות שדוקר כל הזמן ומזומם: "אתה כלב מצורע בשביל אשתך"... "כלב מצורע בשביל אשתך"... ואיזו מפלצת רודפת אותי וצורחת לי באוזניים: "יוהאן המגוחך — יוהאן המגוחך". ופתאום נדמה לי שאני רואה אותך באיזה חדר... לבדך ליד החלון, ואני מתהלך ברחוב. את מסתרת מאחורי וילון ואת מתפקעת מצחוק, (הפסקה) — גרטה! את לא היית מסוגלת לצחוק לי, נכון? נכון שאת לא היית מסוגלת לעשות דבר כזה?

גרטה: מה אתה רוצה שאגיד, יוהאן, מה? הלא אתה אף פעם לא מאמין לי. הינקמן: אני מאמין לך עכשיו... אני מאמין לך גרטה. ואני כל כך שמח. אני אעבוד, אני אמצא לי עבודה, אפילו אם יתייחסו אלי כמו אל בהמה. (פול גרוסהאן נכנס) פול: שלום.

גרטה והינקמן: שלום פול. פול: (בדאגה) שמח אצלכם... מה קרה? הינקמן: אתה יכול לדבר, אתה. כל חודש מקבל את המשכורת ומצפצף על כל העולם.

פול: ככה אתה חושב. תדע לך שבגלל קיצוצים, כל זה נגמר. האנשים המסכנים הם יותר אומללים מבהמות. את הבהמות מביאים לפחות למרעה, ורק כשהן שמנות שוחטים אותן, אבל לנו אין שום תקווה.

גרטה: אתה לא מאמין באלוהים? פול: איך אפשר להאמין? הלא כדי לבקש מחילה על חטאים, צריך זמן לחטוא... ולנו הרי לא נשאר זמן. רק בשביל לעבוד כמו בהמות נשאר לנו זמן. אני כבר לא מאמין באלוהים. מוזמן... ובכלל, באיזה אלוהים צריך להאמין? באלוהים של היהודים? של הנוצרים? באלוהים של הצרפתים, או של הגרמנים?

גרטה: כל חיי האמנתי שיש צדק של מעלה, ואף אחד לא ישכנע אותי שזה לא כך.

פול: אילו אלוהים היה צודק, הוא היה גם מראה את זה, גברת הינקמן. אבל תראו למה הוא גורם האלוהים הצודק הזה, הטוב הזה. קוראים בשמו ויוצאים להרוג. קוראים בשמו ועושים כל מיני זוועות. וכשלא נוה להם לאדונים האלה להגיד "אני" — הם אומרים "אלוהים". זה נשמע הרבה יותר טוב. נשאיר את האלוהים לאלו שהוא מביא להם תועלת.

גרטה: נעזוב את זה פול. תשתה משהו? פול: מה יש לאנשים כמונו מהחיים? איזה אפשרויות יש לנו? ואיזה תענוגות? נפיעות, מוסיקה, תיאטרון, — כל זה הוא מחוץ לתחום בשבילנו. אז מה נשאר לנו? לכל היותר אנחנו יכולים לקרוא איזה ספר מפעם לפעם. אבל לא כל יום — בשביל זה לא למדנו מספיק. והמוסיקה — מה אני מבין בזה? לכל היותר אני לוקח את החברה שלי והולך לרקוד. בשביל אנשים כמונו קיימת רק האהבה. בשבילנו זה גרעין החיים. אבל כשהגרעין הזה נרקב מוטב שניקח חבל ונתלה את עצמנו. אתה לא חושב כך יוהאן?

הינקמן: יכול להיות שאתה צודק... פול: את אשה נשואה גברת הינקמן אפשר לדבר איתך בפשטות. מה היה נשאר לנו בחיים אם לא האהבה? גרטה: אני לא יודעת. אבל לא אצל כל הנשים זה כך.

הינקמן: אני אמצא עבודה. את יכולה להיות בטוחה בזה, גרטה. אני אקנה לך משהו לחג המולד. את תראי! פול: אין לך מה להתרוצץ, לא תמצא עבודה בשום מקום. הינקמן: אתה תראה שכן, אני כבר הולך. (הוא יוצא). להתראות!

תמונה ראשונה במערכה שניה

(לפני אוהל הקרקס במגרש הלונה פארק). הינקמן: (מסתכל בעיתון שבידו) זה בוודאי פה! בעל הקרקס: (יוצא אליו) מה "פה"? הינקמן: זה כתוב פה: "מחפשים גבר חזק לביצוע להטוט מפתיע. משכורת גבוהה. תנאים טובים. רק לחומר סוג א' כדאי להתייצב".

בעל הקרקס: נכון. תתקרב לאור כדי שנראה אותך קצת בחור. (הוא ממשש את הינקמן) שרירים רכים כמו ספוג. חזה. שוק. זרוע — ספוג!! זה בדיוק מה שחיפשתי. בדיוק כמו

גינתר גראס

שיר הלחם בתנור

לחם,
אי סוף הלחם,
אי ראשית העונה?

והאופה שהוא,
המקרח להשפים קדם לפני השמש,
מבעיר אש למעננו.

והאופה שהוא,
החור וחולה הקבה,
עשאנו באצבעותיו.

והאופה שהוא,
שתולצת הקמח אָחו בשעריו,
לקחנו על מרד־יעץ.

והאופה שהוא,
שעשנו באצבעותיו,
נשאר בהנץ עם אצבעותיו.

ולאופה שהוא,
שנשאר בחוץ,
נשאר שִׁיר־שואר פחת צפורן אָגְלוּ.

והאופה שהוא,
שמעולם לא אָכל לחם בְּרָצוֹן,
סביר הָיָה, פִּי הוא אופה לחם.

אך אין אָנו לחם,
אָכְנִים אָנו,
שְׁנָכְסִים ויוצאים דָּרָךְ קַרְבִּים.

והאופה שהוא,
ששאנו מְפָרְנִים אותו,
מִתְדַּךְ — למה?

גינתר זוירן

ביקור במרכז הארץ

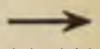
פה, בְּמִרְכָּז הָאָרֶץ,
מקום בו אָנְשִׁים
רק אֶתְמוֹל שְׁתָּלוּ
טֶבֶק לְמַקְטֶרֶת אַחַת
מקום בו מְלַחֵמָה
סְפוּרֶת־רִיזוֹת
וְהַיּוֹם סִיקְנִיקִים נִצְרָכִים בוּ בְּשִׁפְעַ
בָּא אָנִי לְדַבֵּר
עַל מְחִיר הַסִּינִינִים בְּסִתְיוֹ.
מְקוֹמוֹת, בָּהֶם
אֵין מְצִרִיכִים הִיסְטוֹרִיָּה,
רַק חֲתוּבוֹת לְבָנוֹת, מְחַשְׁבִּים
תְּלִישֵׁת עֶשְׂבִים רְעִים יוֹתֵר
מִתְכַּנְּיוֹת־טִיסָה בְּחֵלֶל.
אֵלֶּה, זֶה נוֹדֵעַ לִי עִם עָרֵב
מְצַמְרוֹת הָעֵצִים,
לֹא שָׁנוּ כְּלוֹם
בְּסַפְנוֹת הָעֵטְלָפִים.

מגרמנית: פסח מילין

שרירים של דוב. יוצא מן הכלל! פנטסטי! קיבלת את העבודה. תקע כף, בחור! תקע! הינקמן: ומה העבודה?

בעל הקרקס: העבודה? משחק ילדים! שמע בחור, נוכחתי לדעת שהאנשים הם לא עוד כבשים. הם רוצים לראות דם. דם! אתה שומע? אף על פי שמאכילים אותם מוסר נוצרי כבר אלפיים שנה הם רוצים לראות דם! אז אני איש עסקים ואני לוקח את זה בחשבון. וככה ידידי, טובת הכלל משתלבת עם טובת הפרט, היבנת? (הפסקה) נו בטח, לא הבין שום דבר. (לוקח חליל) מה זה? (משמיע כמה צלילים) צלילים לבתולות וקנות. חליל מיוורדים, סוכריות סכרין! (לוקח תוף) וממה זה! (מתופף) שיכרון! אקסטזה! חיים! נכון?

הינקמן: כן, אבל מה העבודה? בעל הקרקס: זה בדיוק מה שאני רוצה להסביר לך, בחור. אתה רואה את החולדות שם בכלוב? זה מכרה זהב! מכרה

זהב, אני אומר לך! כל מה שתצטרך לעשות בהופעה, הוא לקחת חולדה ולתת לה נשיכה בגרון, להראות לקהל דם, להשתחוו ולצאת. זה המספר שלך. הקהל ישתגע, יצא מכליו, תהיה השתוללות לא רגילה.

הינקמן: ליצורים חיים? לא אדוני... תסלח לי... אבל אני לא יכול לקבל את העבודה הזאת...
בעל הקרקע: איזה שטויות! שמונה מרק ליום פלוס כל הארוחות! וכל זה בשביל עבודה של חמש דקות... עזוב את האמונות התפלות בחור. זה עניין של הרגל. ומלבד זה... כל הנקבות מסביב מלאות הערצה ומשתגעות אחריך! הינקמן: שמונה מרקים...
בעל הקרקע: פיצוי רציני, מה? (צוחק)
הינקמן: זה איום... ליצורים חיים!
בעל הקרקע: תנסה למצוא עבודה אחרת... (צוחק) היום מפתרים עובדים, בחור, או כן או לא?
הינקמן: זה... זה בגלל אשתי... כשמישהו אוהב אותך... כשאתה פוחד לאבד את האהבה הקטנה הזאת... (הפסקה) אולי יש לך עבודה אחרת, אדוני...
בעל הקרקע: כן או לא?
הינקמן: שמונה מרקים... אלוהים, מה לעשות? אנחנו כמו בתוך נדנדה של סוסי עץ, צריך להסתובב סחור סחור כל הזמן... בסדר, אדוני.
בעל הקרקע: ברוך בחור! אנחנו הגנרלים, הכמרים ואנשי הקרקע, אנחנו הפוליטיקאים האמיתיים, אנחנו מכירים את האינסטינקטים של הקהל שלנו!

סוף המערכה האחרונה

(הינקמן בבית לאחר שנודע לו שגרטה בגדה בו עם חברו פול. גרטה באה לספר לו הכל)
גרטה: ערב טוב, יוהאן!
הינקמן: "ויאמר אלוהים אל קין: "מה עשית? קול דמי אחיך וזעקים אלי מן האדמה."
גרטה: קניתי כמה פרחים, והו יום השנה לנישואינו.
הינקמן: יש אנשים שלובשים מסכה שמאפשרת להם לצחוק מהאחרים ובאותו זמן להיראות נדיבים. אני מודה לך גרטה. באמת חביב מצידך. הפרחים כל כך יפים, והצבעים האלה... את זוכרת איזו חתונה יפה היתה לנו... והלילה... הלילה היפה שהיה לנו...
גרטה: ולא היתה מלחמה.
הינקמן: כן, ואחר כך באה המלחמה וכשהתגייסתי בכית כל כך...
גרטה: וכל החלומות שהיו לנו...
הינקמן: כן, הייתי גבר בריא והייתי בלי דאגות ואת היית קנאית קטנה...
גרטה: כן.
הינקמן: אבל עכשיו כבר אין לך מה לקנא... עכשיו את יכולה... לצחוק! (גרטה בוכה), מה את בוכה? תצחקי! איזו שחקנית מוכשרת! תצחקי, אשה. תצחקי! את יודעת לצחוק כשגבר מתנהג כמו זונה ומוכר את נשמתו ברחוב. למה את לא צוחקת, אה??! את דוצה שאני אשיר כמו בקירקס? "קדימה בחורים, בכל הערבים, קחו את הבתולות, שכחו את הצרות", למה את לא צוחקת?
גרטה: מה קרה לך, אתה מפחיד אותי...
הינקמן: מפחיד? מה יש לך לפחד ממני... הלא אני כבר לא... אני כבר לא...
גרטה: לא, אני לא מפחדת ממך, אני אוהבת אותך, אני אוהבת אותך.

הינקמן: את האמת, אשה!
גרטה: אני אספר לך הכל.
הינקמן: אני כבר יודע הכל.
גרטה: בגדתי בך. אני לא יודעת מה קרה לי. אהבתי אותך ובאותו זמן לא אהבתי. אני יודעת שכואב לך... ושאוּלי אף פעם לא תסלח לי.
הינקמן: וכי מי אני שאשפוט. היית עם פול — חו וזכותך. אם את אוהבת אותו את יכולה לחיות איתו.
גרטה: אתה לא אוהב אותי יותר.
הינקמן: מפני שאני אוהב אותך!
גרטה: יוהאן...
הינקמן: את צריכה ללכת מפה מיד, גרטה. מיד! לא! אני אלך!
גרטה: נכון, בגדתי בך. התנהגתי כמו מפלצת, אני מת-חננת לפניך... (היא מתקרבת אליו).
הינקמן: אל תגעי בי. הגוף הנכה שלי הגעיל אותך, עכשיו את מגעילה אותי. הגוף שלך, הגוף הצעיר שלך, אני כבר לא יכול לראות אותו. אני שונא אותו.
גרטה: תקלל אותי, תרביץ לי תהרוג אותי זה מגיע לי.
הינקמן: כשהיית בקרקס וראית איך מציגים את בעלך כמו חיה טורפת... חיה שמולקת בשיניים יצורים עלובים כדי להרוויח כסף... כסף... בשבילך... הסתכלת עליו עם המאהב שלך... וצחקת. צחקת!
גרטה: זה לא נכון... זה לא נכון...
הינקמן: אני לא רוצה לשמוע, את משקרת כמו שטן.
גרטה: אל תלך! תעשה לי מה שאתה רוצה, אבל אל תלך. אני יודעת שאני אשמה. רק אני. כן, אני צחקתי שם. צחקתי... ככה! הא! הא! הא! (היסטרית)
הינקמן: בגלל זה תמותי. לא מפני שהיית עם גבר אחר, לא מפני ששיקרת לי... אלא משום שצחקת ממני. למה את מסתכלת עלי ככה? (הפסקה) אם העיניים האלה משקרות כבר אי אפשר להאמין לשום דבר. העיניים האלה... אני מכיר אותך! ראיתי אותן בבסיס, בקרב, בבית החולים. הו גרטה, חשבתי שאת יותר חזקה ממני, ואני רואה פתאום שגם את עלובה ואומללה. כן, עלובה כמוני. אנחנו אח ואחות... מה לעשות?
גרטה: אני לא אעזוב אותך, לעולם לא אעזוב אותך!
הינקמן: לא לזה אני מתכוון. אנחנו כבר מעבר לזה. מה זה חשוב אם תלכי עם גבר אחר, אם תשקרי לי, או אפילו תצחקי ממני... אפילו אם תצחקי כל החיים זה כבר לא חשוב. את תהיי אומללה. תמיד. בריוק כמוני. פתאום הבנתי את זה. פתאום הבנתי שגם את קורבן. עיזבי אותי גרטה.
גרטה: לעזוב אותך, עכשיו?
הינקמן: עכשיו. לתמיד. את צריכה להניח לי, ואני צריך להניח לך.
גרטה: אבל מה יהיה איתנו יוהאן, מה יהיה? אני כבר לא מבינה שום דבר.
הינקמן: אני אשם במה שקרה לי. רק אני שם. כשהמלחמה פרצה הייתי צריך להתגונן. כשפושעי המלחמה האמיתיים והכריזו מלחמה הייתי צריך להתקומם. לא עשיתי את זה ואני לא פחות מגוחך מהזומנים האלה שבהם אנחנו חיים. מגוחך ועלוב. הימים האלו הם ימים בלי נשמה, ואני — גבר בלי אבר-אין! מה ההבדל? או בואי ניפרד...
גרטה: למה אתה מתכוון יוהאן? אני לא מבינה...
הינקמן: הטבע של האדם יותר חזק מהחוכמה שלו. החוכמה בשבילי רק אמצעי לרמות את עצמו.
גרטה: מה יהיה איתי?
הינקמן: את אשה בריאה, גרטה. לאדם כמוני אין מקום בעולם הזה, אדם כמוני לא יכול להצדיק את הקיום שלו.

(הולך לעבר הדלת) שלום גרטה. תשתדלי שהחיים שלך יהיו טובים יותר.
גרטה: למה אתה מתכוון? מה אתה מתכוון לעשות? אתה רוצה להשאיר אותי לבד?
הינקמן: זה לא בגלל המחלה שלי... לא בגלל הגוף הנכה שלי... התהלכתי ברחובות ולא ראיתי אנשים... רק צביעות והעמדת פנים. וכשהיגעתי הביתה, שוב צביעות. אין לי כוח. אין לי כוח ללחום ואין לי כוח לחלום. ולמי שאין כוח לחלום אין לו כוח לחיות, הפציעה שלי היא כמו פרי עץ הדעת. אני רואה כל הזמן דברים וזה יותר מדי... אני לא יכול יותר... אני לא רוצה יותר...
גרטה: אתה רוצה להכאיב לעצמך, יוהאן... יוהאן, אני לא צחקתי. אני נשבעת לך שלא צחקתי. אני נשאת אתך לתמיד. לתמיד. נחיה יחד, אני לידך ואתה לידי. לא יהיה קר יותר.
הינקמן: את לא צחקת? תסתכלי עלי. אני מאמין לך. אבל אני לידך ואת לידי...
גרטה: יהיה קיץ ושלווה ביער ונטייל יד ביד.
הינקמן: יהיה סתיו ושלכת ביער, ונשנא אחד את השני.
גרטה: יוהאן!
הינקמן: טעמתי מעץ הדעת.
גרטה: אל תעזוב אותי. גם לי כואב. גם אני פצועה ואני בודדה. לבדי ביער מבהיל... אני פוחדת. אין אנשים טובים היום. אדם לאדם הוא זאב. אל תעזוב אותי. אני צריכה להישאר אתך. זה בא מאלוהים.
הינקמן: דבר שהוא נגד הטבע לא יכול לבוא מאלוהים. את צריכה להילחם גרטה. את בריאה. את צריכה להתחיל חיים חדשים, לנסות לחיות טוב יותר.
גרטה: גם לו הייתי רוצה אני כבר לא יכולה. אין לי יותר כוח. אני שבורה. אני כבר לא יודעת מה קורה לי. שנינו נלכדנו בתוך קורים של עכביש והוא לא נותן לנו להשתחרר. אני כבר לא מבינה את החיים... אלוהים! אל-והים, רחם עלינו. רחם על נשמותינו. (היא יוצאת בריצה מטורפת)
הינקמן: למי מותר לשפוט את מי? כל אחד נידון לשפוט את עצמו. גאולה... ישועה... רחמים... כל העולם צועק לרחמים. ומי שעשה אותי נכה אולי גם הוא צועק לרחמים, ואולי הוא כבר מת. מי יודע אם לא קטעו לו את הידיים או את הרגליים, הוא הרס אותי, ומישהו אחר הרס אותו... אבל מי הורס את כולנו? אנחנו רוח... ואנחנו חומר... ויש אנשים שלא מבינים את זה. ויש הרבה ששכחו כבר. במלחמה שנאו, סבלו, מלאו פקודות ורצחו... וכבר שכחו. וכל זה יחזור. שוב יסבלו ושוב ישנאו ושוב ימלאו פקודות ושוב ירצחו... כאלו הם האנשים כפי הנראה... הם היו יכולים לשנות את זה אם הם היו רוצים... אבל הם לא רוצים. הם מלכלכים הכל. הם תמיד מטנפים את החיים, תמיד. (השכח, אדון קנטש נכנס)
קנטש: ... אשתך... מצאו אותה... בחצר. היא זרקה את עצמה מלמעלה... אל תסתכל... זה נורא... אל תסתכל...
(מכניסים את גופתה של גרטה עטופה בשמיכה)
הינקמן: עזבו אותי לבדי. לבדי עם אשתי. אני מבקש מכם... (הם יוצאים) היא היתה בריאה ומתה. ואני, אני חי... ואני עומד פה לידה מגוחך ומיותר. תמיד יהיו אנשים שיעמדו כך באמצע החיים. אבל למה אני? ... למה דווקא אני? ... אין שום הסבר. מה ידוע לנו? מה כבר ידוע לנו? מנין אנחנו באים, לאן אנחנו הולכים? כל יום חדש יכול להביא גן-עדן וכל לילה — גיהנום